

VICENT BELTRAN CALVO & CARLES SEGURA-LLOPES, *Els parlars valencians*, Universitat de València, Biblioteca Lingüística Catalana, 335 p. + 56 mapes.

El treball, guardonat per l'IEC amb el Premi de Lexicografia i Onomàstica Joan Coromines (2017), consta de tres parts. Després de la introducció (p. 13-20), en la primera part (p. 23-84) es fa una caracterització general dels parlars valencians, en la segona (p. 86-137) es descriuen les varietats geogràfiques del valencià, i en la tercera es fa una descripció de la fonètica (p. 141-190), la morfosintaxi (p. 191-225) i el lèxic (p. 227-317) del valencià. Clouen el llibre les conclusions (p. 319-322), la bibliografia (p. 323-335) i 56 mapes lingüístics a tot color.

En la introducció, els autors, Vicent Beltran i Carles Segura (d'ara en avant B-S), ens informen que per a la realització del treball es basen, tant en la bibliografia existent, com, sobretot, en les dades obtingudes mitjançant enquestes a «milers d'informants», fetes directament pels autors, en pràcticament tots els pobles de llengua valenciana, en les quals han participat «d'una manera entusiasta» vora un centenar de col·laboradors.

La primera part del llibre és una caracterització dels parlars valencians, en la qual B-S ens oferixen una visió general sobre:

- a) els principals trets fonètics i morfològics de les cinc varietats de valencià;
- b) l'origen de la llengua en terres valencianes, amb especial referència al procés de repoblació cristiana medieval, que va generar la llengua valenciana com a «una espècie de síntesi dels parlars de la Corona d'Aragó, amb predominança del català» (p. 42), i els principals trets fonètics i morfosintàctics del valencià antic;
- c) els parlars de frontera, tant els que s'inclouen dins del valencià (amb interessants llistats de vocables peculiars, així com d'aragonesismes i de castellanismes, i amb innovadors i valuosos resums sobre el parlar de Vistabella del Maestrat, el de Suera i Tales, el de Torís, el de la

Canyada de Biar, el del Carxe, i el de Crevillent i Guardamar), com els pertanyents al castellà (amb notícies sobre els parlars de Lluçent, Xèrica, el Villar, el Racó d'Ademús, la Canal de Navarrés, Villena, Saix, Asp i Montfort, i Oriola);

d) les influències d'altres llengües, especialment el castellà; i

e) les relacions entre els parlars populars i l'estàndard.

En la segona part, la més treballada i la més original del llibre, B-S ens ofereixen unes excel·lents síntesis dels cinc parlars valencians. En primer lloc, el *valencià tortosí* (denominació encertada, a partir de la proposada pel principal estudiós del parlar, Lluís Gimeno), és descrit mitjançant una bona relació dels seus principals trets fonètics i morfològics i d'una magnífica caracterització lèxica.

Consideren adequadament l'existència d'un *valencià general* format pels tres parlars no extrems (el septentrional, el central i el meridional). En la descripció del *valencià septentrional* destaquem unes interessants diferències entre el parlar de la Plana Baixa i l'Alta, i entre el sector interior i el costaner, i unes bones relacions dels seus trets fonètics, morfològics i lèxics (on trobem les peculiars i conegudes locucions *i avant*, i *(a) la gana*).

Ens congratulem de l'adopció (en compte de la denominació marcada *apitjat*, mal grafiada sovint *apitxat*), del nom pertinent per a la varietat de les comarques central: *valencià central*, el parlar que hauria de ser més valorat i que paradoxalment és el que ha rebut més crítiques, per la sobrevaloració de l'ensordiment de les sibilants sonores.

En el tractament del *valencià meridional* trobem una innovació important, (fruit dels darrers estudis sobre el parlar de la Marina Alta i zones adjacents). Es tracta de l'establiment d'una nova subvarietat: el *valencià mallorquí*, format com a conseqüència de la important repoblació mallorquina posterior a l'expulsió dels moriscs en 1609. Mentre que el valencià meridional (com el septentrional i el central) presenta poques característiques exclusives, el *valencià mallorquí* és un parlar d'un gran interès històric, perquè ens ha mantingut nombroses recialles fonètiques, morfològiques i lèxiques dels colons mallorquins setcentistes, que B-S ens presenten en una magnífica exposició sintètica.

Pel que fa al *valencià alacantí*, és de plànyer que B-S es limiten a assenyalar, com al «tret més rellevant del seu consonantisme», l'absència de la *d* intervocàlica, sense remarcar que és en el morfema de participi de les conjugacions segona i tercera on l'elisió és general en tots els pobles on es parla esta varietat. Si el tret fonètic més característic de tot el valencià és la pèrdua de la *d* del morfema de participi de la primera conjugació (*trencà, trencaes, trencaet, trencaor*), és la generalització d'esta elisió a totes les conjugacions allò que defineix l'alacantí (de *conèixer: conegúa, conegúes, coneguet, coneixeor*; de *cosir: cosia, cosies, cosiet, cosior*). B-V es limiten a donar-ne dos exemples (*paregúa, cosia*) entre una desena de lexemes, oblidant el caràcter productiu del morfema de participi, que afecta tots els verbs de les conjugacions segona i tercera. Això a banda, cal reconèixer que la síntesi oferida de les peculiaritats de l'alacantí es magnífica, no debades B-S li han dedicat bona part de la seua obra. I cal remetre a les excel·lents descripcions del parlars fronterers de la Canyada de Biar, el Carxe, i Crevillent i Guardamar.

En la tercera part, B-S ens presenten una descripció força minuciosa del valencià. En l'apartat de fonètica cal destacar la notícia de fenòmens de vocalisme poc coneguts com ara:

- a) l'obertura parcial de la *e* tancada en algunes localitats de la Marina Alta, segurament atribuïble a la repoblació mallorquina;
- b) l'alternança en el tancament/obertura d'algunes *e* i *o* tòniques;
- c) l'excel·lent tractament conjunt, per primera volta, de la diftongació de la *e* oberta en la Canyada de Biar i en la comarca dels Ports;
- d) el reforç vocàlic final, observable, de sud a nord, des del Comtat de Cocentaina fins a Almenara, que «afecta especialment el parlar femení» i els mots acabats en consonant oclusiva.

Molt valuós és també el tractament del consonantisme. Solament ens permetrem fer-hi un parell d'observacions:

- a) pel que fa a les sonoritzacions de les oclusives sordes finals seguides de vocal, propi del valencià septentrional i del meridional, cal dir que l'aparent irregularitat que observen en alguns casos no sembla indicar,

- com apunten B-S, que el fenomen «deu ser relativament modern»: la meua experiència com a parlant, que ja no sonoritza, de la varietat alcoiana, però que coneix molts alcoians de més edat —com ara Josep Tormo, col·laborador de l'obra—, que sí que sonoritzen, apunta cap al fet que el fenomen es troba en algunes zones en recessió —fins al punt que les sonoritzacions alcoianes han passat per malla als autors); i
- b) pel que fa a l'adaptació de sons aliens, cal dir que préstecs del castellà com ara *navaja/navaixa* i *botija* no presenten, contràriament al que suposen B-S (p. 172), cap adaptació al valencià de la *jota* del castellà actual, sinó que mantenen els sons que tenien en castellà en l'època en que foren incorporats, més reculada en el cas de *navaja* i *botija*, més recent en el cas de *navaixa*).

En l'apartat de morfosintaxi trobem una bona descripció dels trets més singulars del valencià, entre els quals destacarem els següents:

- a) pel que fa al gènere és interessant la notícia de *la fred* en alguns pobles de la Safor repoblats majoritàriament amb colons orientals (segons *AlcM*: «en alguns dialectes catalans és femení; això ocorre principalment en el Rosselló, a l'Empordà, a la Garrotxa i a la comarca de Girona»), que ja coneixíem perquè en parla l'escriptor oliver Enric Sòria en un dels seus llibres) i *el granot* (a Bolulla, a on deu ser mallorquinisme, i en algunes localitats septentrionals);
- b) pel que fa als possessius, és remarcable el manteniment de les formes àtones en nombrosos fraseologismes de l'alacantí (com ara *caure de son ase* o *tornar a son ser*);
- c) és molt valuós l'apartat dedicat a les interjeccions, a on localitzen amb precisió *eu*, el castellanenc *ua*, l'alacantí *oc* i les variants de *xe*;
- d) no era conegut el manteniment a Tibi, Xixona i Castalla de l'antic participi *treit*.

La part dedicada al lèxic és, sens dubte, la part més innovadora i valuosa del llibre. Constitueix un autèntic atles lingüístic, amb un total de vora un

centenar de paraules i locucions, sens dubte les que més es presten a mostrar la diversitat. Els resultats es donen oferint la localització geogràfica de cada resposta obtinguda en l'enquesta (en una vintena de casos també es mapifiquen els resultats —els marquem amb un asterisc—). Vet ací el qüestionari: el món humà: *aponnar-se, de bracet, monyiqueta, canella*, copró, cosquerelles*, esguitar*, espentar, païeres, gargall*, dit manuelet, castanya de cabells, nuc*, poregós, queixal de l'enteniment, bonegar, ventall*, al be, engrunsar, escolà, a gatameus, cametes al coll, nina, roig, sambori, trompa, vidriola, corumbela*; la casa: *botija, ferrada, forrellat, fumeral, poal, sutja**; l'alimentació: *coca en llan-da, fregall*, mà de morter*, closca d'ou, entrepà, navalla*, pa socarrat, pernil, rent, setrill*; la construcció i el món urbà: *brancal, teulada, vorera*; agricultura, orografia i meteorologia: *arrel*, codolla, pàmpol, pellarfa, marge, rosada, verdanc*; el món natural: *albercoc, albergina, ametla, cogombre, llentilla, lletuga*, llima*, nyespro, pebrera*, poma*, bresquilla, roses*, tomaca*, esclafitó, vitet, esclata-sang, blat*, dacsà*, ortiga, timó, borinot, corcó, parotet, llagostí, llombrígol, tisoretetes, teranyina, tocacampanes, cardanera, cueta, llueret, oroneta*, pit-roig, teuladí*, titot, bacallar*, eriçó, cullereta, fardatxo*, porc, rata penada, sargantana*.

Clou el llibre una col·lecció de 56 mapes, pulcrament presentats a tot color, dels quals 16 il·lustren la variació fonètica, 16 la morfològica i 24 la lèxica.

En conclusió, podem afirmar que ens trobem davant d'un manual que necessitàvem des de feia temps. Una descripció exhaustiva i solvent del valencià i uns materials riquíssims per a la recerca etimològica, per a la història de la llengua i per a la normativització del valencià, que estic segur que esperonarà la tasca de nous i vells investigadors de la nostra llengua. L'obra està destinada a assolir una gran difusió i a despertar l'interés i l'estima pel valencià. Restarem per sempre agraïts a Vicent Beltran i a Carles Segura per la seua magnífica aportació.

JORDI COLOMINA
Universitat d'Alacant